

บทที่ 1

ท้าทายที่ต้องพบในการศึกษา

เนื้อหา

1. การศึกษาคืออะไร
2. ความหมายของการศึกษา
3. ความมุ่งหมายของการศึกษา
4. หน้าที่ของการศึกษา
5. การศึกษามีประโยชน์จริงหรือ
6. การศึกษา : ความสำคัญ

แนวคิด

1. นักประชัญญาและนักการศึกษาหลายท่านให้แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา ซึ่งจากแนวคิดต่างๆ เหล่านี้ สามารถนำไปศึกษาเพื่อนำไปบูรณาการว่า จากแนวความคิด ทั้งหลายเหล่านี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการจัดระบบการศึกษาในปัจจุบัน

การทำนาย

1. สถานการณ์ทางการเมืองและการทางการต่างประเทศ ไม่ว่าจะด้วยทางการทางการต่างประเทศ หรือการศึกษาอย่างไรก็ตาม
2. แนวโน้มทางเศรษฐกิจทางการค้า ภาระ赋稅 ประมาณการรายได้ ประมาณการต้นทุน
3. เป็นแนวทางการดำเนินการทุกด้านที่ต้องดำเนินการเพื่อรักษาและรักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย

1. การศึกษาคืออะไร นักจิตนิยมได้อธิบายความหมายและธรรมชาติของการศึกษา ไว้ ชี้งสูปได้ดังนี้ (รีวิวroman ชีนะตระกูล และเตือนจิตต์ จิตต์อรี : 2538)

ศาสตรีส กล่าวว่า “การศึกษา คือ กระบวนการวิธีแห่งการฝึกจิตและการฝึกอบรมทางด้านจริยธรรม”

พลาโต อธิบายว่า “การศึกษา คือ กระบวนการวิธีแห่งการฝึกอบรมบุคคลให้มีความสามารถในการดำเนินชีวิตที่ดี อันได้แก่ชีวิตที่ประกอบด้วยเหตุผล (rational life) หรือชีวิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม”

ความหมายและธรรมชาติของการศึกษา ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นความเห็นของนักจิตนิยมกรีกยุคโบราณ สำหรับนักจิตนิยมยุคปัจจุบัน ได้กล่าวถึงความหมายและธรรมชาติของการศึกษา ชี้งสูปได้ดังนี้

“ธรรมชาติของการศึกษา ย่อมกำหนดได้ด้วยธรรมชาติของจิต นั่นคือ การศึกษา คือกระบวนการวิธีแห่งการพัฒนาจิต โดยอาศัยกิจกรรมทางจิต (หรือคุณสมบัติพิเศษของจิต) ดังนั้นการศึกษาของมนุษย์ย่อมแตกต่างจากการฝึก (หรือการเลี้ยง) สัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย เพราะมนุษย์ให้การศึกษาตนเองได้ ส่วน สัตว์เดรัจฉานย่อมทำไม่ได้”

ความเห็นของโรเซนครานซ์ (Rosenkranz) ดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้ชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญแห่งธรรมชาติของการศึกษาใน ทัศนะของนักจิตนิยม ดังนี้

1) คำว่า “การศึกษา” (education) เป็นคำสำหรับใช้ในกระบวนการวิธีการฝึกอบรมมนุษย์เท่านั้น ไม่นำไปใช้ในการฝึก หรือเลี้ยงสัตว์ เพราะนักจิตนิยมเชื่อว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสติปัญญาสูงสุด (metaphysical animal)” มนุษย์โดย ธรรมชาติ แล้ว�่อมประกอบด้วยความสามารถที่มีอยู่ในตัวเอง อันเป็นความสามารถที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเอง จนบรรลุสูญขั้นสูงสุดแห่งความสามารถในการใช้เหตุผล (rational ends)

2) เนื่องด้วยการศึกษาคือกระบวนการวิธีแห่งการฝึกจิตของมนุษย์ และจิตมนุษย์ย่อมประกอบขึ้นด้วยคุณสมบัติพิเศษสุดประการหนึ่ง คือ การประกอบกิจกรรมได้ด้วยตนเอง (self activity) นั่นคือ หมายความว่า จิตของมนุษย์ไม่อยู่นิ่ง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและการพยายาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นกระบวนการวิธีการศึกษาของมนุษย์ย่อมหมายถึง กระบวนการวิธีแห่งการนำเอาความสามารถในการประกอบกิจกรรมได้ด้วยตนเองนั้น มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการจัดการศึกษา ถ้าหากจะกล่าวโดยย่อแล้ว การศึกษา ก็คือกระบวนการวิธีแห่งการฝึกวุฒิปัญญา (intellectual training) นั่นเอง

ทัศนะโดยทั่วไปของนักจิตนิยมอาจสรุปเกี่ยวกับธรรมชาติและความหมายของ การศึกษา ได้ดังนี้

1) การศึกษาคือกระบวนการวิธีแห่งการเสริมสร้างความเจริญของการทางด้านสติ ปัญญาของบุคคล

2) การศึกษาคือการสร้างความดี หรือคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล และความดี หรือคุณธรรมนั้น ย่อมหมายถึงความดีหรือคุณธรรม ตามแบบอย่างที่ได้กำหนดไว้แล้ว

3) การศึกษา คือการพัฒนาบุคคล ให้มีความสามารถควบคุมตนเอง โดยอาศัย ความสามารถในการใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือ

4) การศึกษา คือกระบวนการของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม

การทำความเข้าใจความหมายของการศึกษา (education) จะมีลักษณะแตกต่าง กันไปตามภูมิหลังของบุคคลและบุคคลมัช ถ้าหากจะย้อนกลับไปเมื่อสองพันกว่าปีที่แล้ว เพลโต ได้อธิบายว่าการศึกษา ได้แก่ การดึงความรู้ที่มีอยู่ในจิตของแต่ละบุคคลออกมาน ความเข้าใจ เช่นนี้มาจากการเชื่อเชิงอภิปรัชญาของเพลโตที่ว่า เมื่อมนุษย์ตายไปวิญญาณจะออกจากร่าง แล้วไปสักดิจย์อยู่ในโลกของวิญญาณ เมื่อมีการเกิดมาในโลกวิญญาณก็จะกลับลงมาสักดิจย์อยู่

ในร่างของมนุษย์อีก วิญญาณที่มีโอกาสสิงสถิตอยู่ในร่างหลายๆ ครั้งก็จะมีโอกาสใช้ความคิด หาเหตุผล และสะสูความรู้ไว้มาก many ดังนั้นจิตของคนเรางึงเป็นจิตที่สะสูความรู้ไว้ตาม ความเชื่อดังกล่าว นี้ การเรียนการสอนหรือการให้การศึกษาตามนัยนี้จึงเป็นกิจกรรมของการ ดึงความรู้ที่นักเรียนได้สะสูเอาไว้ในชาติก่อน ๆ ออกแบบพิจารณาและทบทวนการสอน ห้องถัน และโต้ตอบจึงเป็นกลวิธีของการดึงความรู้และปัญญาของแต่ละคนออกมานี้ ซึ่งเป็นที่ ทราบกันดีในชื่อของการเรียนรู้แบบโซคราติส (ซึ่งเป็นอาจารย์ของเพลโต) หรือ Socratic Method (ชาวชัย ชัยจิราภรณ์ : 2541)

ฟอร์ (Faure) ได้กล่าวไว้ว่า ในสังคมเกษตรกรรมที่การเปลี่ยนแปลงดำเนินไป อย่างเชื่องช้า จะมีการมองและยอมรับว่า การศึกษา ได้แก่ การถ่ายทอดทักษะวิชาชีพ วัฒนธรรม และค่านิยมให้แก่คนรุ่นหลัง ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ได้นำเสนอไว้ว่า การศึกษา หมายถึง วิธีการต่างๆ ที่ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ขณะเดียวกัน พระราชบรมนูนี (ประยุทธ์ ปัญโต) ได้อธิบายว่า การศึกษาเป็นกระบวนการของการเรียน ฝึกฝน และอบรม เพื่อนำสติปัญญาที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์และแก่กล้ายิ่งขึ้น การนิยามการศึกษาไปใน ทิศทางเช่นนี้ก็ เพราะท่านมีความเชื่อว่ามนุษย์ความสามารถนำความรู้ ความสามารถ ความ ชำนาญจัดเจนต่างๆ ที่มนุษย์รุ่นก่อนเรียนรู้ไว้ มาถ่ายทอดให้แก่มนุษย์รุ่นต่อไปได้โดยตรง ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์เอง ในความคิดเห็นของนักการศึกษาอีกท่านหนึ่ง คือ ถูกด (Good) ได้ นำเสนอ尼ยามของการศึกษาไว้ในพจนานุกรมการศึกษาของเขาว่า การศึกษา คือ ผลกระทบของ กระบวนการทั้งหลายที่บุคคลนำไปใช้พัฒนาความสามารถ ทัศนคติและพฤติกรรมอันมีค่าใน รูปแบบอื่นที่สังคมที่เข้าดำรงชีวิตอยู่ให้การยอมรับ

เกอร์ฮาร์ด (Gerhard) ได้อธิบายนิยามของการศึกษาลงไปในรายละเอียดมากขึ้น ว่า การศึกษา ได้แก่ อนุกรรมของ ประสบการณ์ การสอน-การคิด-การเรียนรู้ ที่นำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงในตัวนักเรียนที่มีลักษณะเฉพาะและถูกทิศทาง กระบวนการคิดได้ถูกสอดแทรก เข้าไประหว่างกิจกรรมของการสอนและการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่มีความหมายทั้งหลายจะเกิด ขึ้นได้ก็โดยการผ่านกระบวนการคิด เราเรียนรู้โดยการจัดกระทำกับข้อมูลข่าวสาร โดยการ วิเคราะห์ โดยการสรุปความคิด โดยการจัดจำแนก และโดยกระบวนการอื่นๆ ในลักษณะเดียว กัน การเรียนรู้ได้แก่ การแสวงหาความหมาย และในการที่คนเราจะทำความเข้าใจสิ่งใดได้นั้น สิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ก็คือการคิด จากคำอธิบายนี้แสดงให้เห็นว่าเกอร์ฮาร์ดให้ความสำคัญแก่ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความคิดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษา (ชาวชัย ชัยจิราภรณ์ : 2541)

ขณะที่ วิงโก (Wingo) นักปรัชญาการศึกษาได้มองการศึกษาในสองลักษณะ คือ ในลักษณะที่เป็นเชิงปฏิบัติ และในลักษณะที่การศึกษาเป็นสาขาวิชาหนึ่ง สำหรับความหมาย ท้าไปของ การศึกษาตามลักษณะแรกนั้น วิงโก อธิบายว่า การศึกษาเป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติที่ หมายรวมถึงกิจกรรมการสอน ประสบการณ์ของนักเรียนที่ผ่านกระบวนการเหล่านี้รวมถึงสิ่งที่ นักเรียนเรียนรู้โดยสรุป ก็คือ การศึกษาได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียน

จากนิยามที่นำเสนอมาก็หม่นนี้เมื่อไม่นับรวมความหมายการศึกษาของเพลโต แล้ว แสดงให้เห็นถึงส่วนที่สำคัญของทุกนิยามอยู่สองส่วนคือ ส่วนที่เป็นกิจกรรมหรือความ พยายามที่ดำเนินไปให้เกิดการเรียนรู้ และส่วนที่เป็นผลของการเรียนรู้ กิจกรรมส่วนแรก ได้แก่ การถ่ายทอด การอบรม การฝึกฝน และอื่นๆ ส่วนผลของการเรียนรู้จะแสดงออกมาในรูปของ ความรู้ ทัศนคติ ค่านิยม และทักษะด้านต่างๆ การศึกษาตามแนวนี้จะมุ่งที่การมีคุณสอน มีการ จัดกิจกรรมอย่างเป็นกิจลักษณะ จึงมักจะเป็นการศึกษาที่เน้นการศึกษาในระบบหรือในโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ต้องการจะให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนว่า การศึกษาเพื่อการ พัฒนาเกิดขึ้นในลักษณะใดและโดยการกระทำของผู้ใดบ้าง จึงจะยกตัวอย่างคำนิยามการศึกษา ที่เน้นการพัฒนา ดังนี้

1. การศึกษาหมายถึง การเรียน การหาความรู้ การค้นคว้า ฯลฯ ความหมายนี้ เน้นบทบาทของผู้เรียน ดังนั้น การศึกษาเพื่อการพัฒนาจึงเน้นให้ผู้เรียนเลือกเรียน เลือกค้นคว้า หาความรู้ในเรื่องที่จะส่งผลต่อกำลังเริญ เรื่องอื่นๆ ไม่ควรเสียเวลาไปศึกษา

2. การศึกษาหมายถึง การสอน การอบรม การปลูกฝังนิสัย ทัศนคติและค่านิยม อันเป็นความหมายที่เน้นบทบาทของผู้สอน ดังนั้น การศึกษาเพื่อการพัฒนาจึงเน้นให้ผู้สอน เลือกเรื่องที่จะส่งผลต่อกำลังเริญของ ผู้เรียนเท่านั้นมาสอน

3. การศึกษาหมายถึง ระบบการศึกษาเล่าเรียนหรือบางส่วน ของระบบ เช่น แผนการศึกษา หลักสูตร โครงการฝึกอบรม ฯลฯ ความหมายนี้ เน้นบทบาทของหน่วยงาน ของชาติที่กำหนดนโยบาย แผน และโครงการปฏิบัติงาน ดังนั้น การศึกษาเพื่อการ พัฒนาจึงเน้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรได้คำนึงถึงทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาด้วย

4. การศึกษาหมายถึง หลักวิชาว่าด้วยการเรียนการสอนหรือการจัดระบบ การศึกษา ตลอดจนการ ค้นคว้าวิจัยเพื่อแสวงหาหลักวิชาเพื่อถ่ายทอดไปสู่ผู้ปฏิบัติ การศึกษาเพื่อการพัฒนาในความหมายนี้จึงเน้นให้จัดโครงการ หรือกำหนดเนื้อหาวิชาที่เน้น การสร้างความเริญให้แก่เยาวชนและสังคมให้มาก (จำนวน นวัตกรรม : 2540)

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ความหมายของการศึกษาอาจจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาในความหมายที่กว้าง หมายถึงอิทธิพลทุกอย่างที่มีต่อชีวิต บุคลิกภาพ และความรู้สึกของมนุษย์ที่ถูกกำหนดด้วยปัจจัยหลายอย่าง เช่น ครอบครัว สังคม ศาสนา ระบบการปกครอง สื่อมวลชนและดินฟ้าอากาศ เป็นต้น การศึกษาในลักษณะนี้ไม่มีสิ้นสุดเริ่ม ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาจากประสบการณ์ทั้งหมดของชีวิต การศึกษาจึงมิได้จำกัดอยู่ แต่ในโรงเรียนเท่านั้น

2. การศึกษาในความหมายที่แคบหมายถึง กระบวนการที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความชำนาญ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านโรงเรียนหรือสถาบัน ทางสังคมอื่นๆ เป็นการถ่ายทอดโดยย่างงใจ มีการเลือกสรรว่าจะถ่ายทอดอะไร มีการกำหนด แนวทาง มีการจัดตั้งระบบเป็นกิจลักษณะ การศึกษาในลักษณะนี้เป็นการกิจของสังคมที่จะปั้น ให้เด็กเป็นไปตามความต้องการของสังคม

2. ความมุ่งหมายของการศึกษาคืออะไร ความมุ่งหมายหรือจุดมุ่งหมายของการ ศึกษา ในทัศนะของนักจิตนิยม โดยทั่วไปแล้วอาจจะสรุปได้ดังนี้ (ร่วมรับ ชินะตะกะล และ เตือนจิตต์ จิตต์อารี : 2538)

1) ความมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษา ย่อมได้แก่ การช่วยให้บุคคลเจริญงอกงามทางด้านสติปัญญา มีพัฒนาการทางด้านความสามารถในการหยั่งรู้ หรือความสามารถในการใช้วิจารณญาณ การรู้จักใช้เหตุผล การรู้จักพิจารณา ไตรตรองและไตร่ตรองอย่างรอบคอบ จนค้นพบสาระสำคัญแห่งการดำเนินชีวิตที่ดี และพบทความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ตนได้เลือกเพื่อเป็นอย่างดีแล้ว

2) ความมุ่งหมายสำคัญของการศึกษา “ได้แก่ การเสริมสร้างความมั่นคงของสังคม คือการช่วยให้บุคคลสามารถค้นพบและเข้าใจในสาระสำคัญแห่งวัฒนธรรมในสังคมของตน และ มีความสามารถที่จะดำเนินชีวิตตามแบบอย่างที่ดีภายในสังคมของตน

ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

(วิชัย ตันติริ : 2539) ก่อนจะลงไว้เป็นความมุ่งหมาย แผนการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “การศึกษา” เสียก่อน แผนการศึกษาแห่งชาติ “ได้นิยามการศึกษาว่า “เป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิต ในสังคมได้อย่างมีสันติสุข และสามารถเกือบหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของชาติ”

การร่างในส่วนนี้ใช้เวลามากและมีการปรับปรุงหลายครั้ง ต้นร่างฉบับหนึ่งมีข้อความว่า “การศึกษา เป็นกิจกรรมที่กระทำเพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถแสวงหาความสุข และความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตทั้งของตนเองและสังคมที่แวดล้อมได้... การศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด...” (ต้นร่างฉบับวันที่ 15 พฤษภาคม 2533)

ต่อมาได้มีการปรับแก้ไปข้อความให้กะทัดรัดขึ้น ดังนี้

“การศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ รวมทั้งในด้านร่างกาย... เพื่อให้มนุษย์สามารถแสวงหาความสุขและความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตของตนได้โดยไม่เบียดเบี้ยนตนเองและผู้อื่น...” (ฉบับวันที่ 12 ธันวาคม 2533)

ต่อมาได้มีการปรับแก้ไป เป็นดังนี้

“การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสามารถ...” (ฉบับวันที่ 21 มีนาคม 2534)

และร่างสุดท้ายได้กล่าวเป็น “การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนา...” ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

จะเห็นได้ว่าการนิยามศัพท์เหล่านี้แม้จะมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันบ้างและยากจะสรุปว่าคำนิยามใดถูกต้องที่สุด ประเด็นที่จะต้องหยິบยกขึ้นมาพิจารณาในเบื้องต้นก็คือ การศึกษากับกระบวนการเรียนรู้มีความแตกต่างกันหรือไม่ หรือมีอะไรที่เหมือนกันและมีอะไรที่แตกต่างกัน นักวิชาการศึกษานางท่านเสนอว่า กระบวนการเรียนรู้นั้นอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกหรืออาจเกิดขึ้นโดยมนุษย์มีส่วนในการจัดดำเนินการให้เกิดขึ้น ในส่วนที่มนุษย์จัดดำเนินการให้เกิดขึ้น เช่น จัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนหนังสือ น่าจะเรียกว่า “การศึกษา” (Alan Thomas, Beyond Education, 1991) สำหรับผู้เขียนมีความเห็นตรงกับแนวคิดนี้ แต่ก็ยังมีข้อคิดเพิ่มเติมอีกว่า กระบวนการเรียนรู้อาจจะเรียนไปเพื่อการทำในสิ่งที่ต้องการได้ หรือเรียนไปเพื่อทำซ้ำๆได้ เช่น เรียนวิธีการที่จะฉ้อฉล แต่การศึกษาน่าจะเป็นกระบวนการเรียนที่มุ่งในการพัฒนาตนเองและสังคมในทางที่เป็นคุณประโยชน์

จากข้อพิจารณาดังกล่าวนี้คำนิยามของต้นร่าง ฉบับวันที่ 21 มีนาคม 2534 จึงใกล้เคียงกับแนวคิดของผู้เขียนมากที่สุด

แต่ในฉบับที่ได้รับความเห็นชอบได้ตัดคำว่ากระบวนการเรียนรู้ออกไป เมื่อทราบว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีสันติสุขและสามารถเกือบหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของประเทศ” แล้ว

แผนการศึกษาแห่งชาติกล่าวถึง ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาว่า จะต้องเน้นการพัฒนาบุคคลใน 4 ด้าน อย่างสมดุลและกลมกลืนกัน ดังนี้ (วิชัย ตันศิริ : 2539)

“1. ด้านปัญญา บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงเป็นผู้มีปัญญา คือ รู้จักเหตุและผล รู้จักแยกแยะผิดชอบ ชั่วดี คุณและโทษ สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำ บนพื้นฐานของความจริง รู้จักแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาด และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลากหลาย มีความคิดสร้างสรรค์ และใฝ่เรียนใฝ่รู้เพื่อความก้าวหน้าทางความรู้และวิทยาการต่าง ๆ รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย และรู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก

2. ด้านจิตใจ บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงรู้จักฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความเจริญ ของกิจกรรมทางคุณธรรม ได้แก่ มีความละอายต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ EA 333

ประพฤติตามการอบรมความถูกต้องที่ดีงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ รู้จักพอ มีสมานิและมีความอดทนหนักแน่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานและการดำรงชีพ

3. ด้านร่างกาย บุคคลที่ได้รับการศึกษาเพียงร่างกายที่เจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย รู้จักดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของร่างกาย ทั้งของตนเองและสมาชิกในครอบครัว และสามารถพัฒนาสมรรถภาพของร่างกายให้เหมาะสมกับการงานและอาชีพ

4. ด้านสังคม บุคคลที่ได้รับการศึกษาเพียงมีพุทธิกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว องค์กร และสังคม รู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูล ประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว มีความสามารถและทักษะในการติดต่อสื่อสาร กับบุคคลอื่น สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารกับนานาประเทศไทย สามารถชี้แจงรักษาเอกสารภาษาไทย และวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย ทราบหน้าที่และภาระของตน เช่น ความรับผิดชอบ ที่พึงมีต่อผู้อื่นต่อสังคม และต่อมวลมนุษยชาติ มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์ สังคมให้มีสันติสุข รู้จักและเคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นตามระบบของประชาธิบัติ อันมีพระมหากรุณาธิคุณเป็นประมุข รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยในประชาคมโลกในทางที่เหมาะสม”

การศึกษาที่จะได้ผลดี จะแก้ปัญหาชีวิตและสังคมได้สำเร็จ จะต้องมีความชัดเจนในความหมาย ในความมุ่งหมาย และในการทำหน้าที่ของมัน

การศึกษาภัณฑ์การทำหน้าที่หลัก 2 ประการ

การศึกษานั้นมีหน้าที่หลัก 2 ประการ

หน้าที่ที่ 1 หน้าที่ถ่ายทอดคิดปฏิทาย หมายถึง การถ่ายทอด รักษา ส่งเสริมเพิ่มพูน วิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางวิชาการของมนุษย์ ซึ่งมีทั้งการกิจ ระยะสั้นและระยะยาว ระยะสั้นก็คือ สำหรับบุคคลแต่ละคนหรือแต่ละชีวิต ระยะยาวก็คือ ภาระ- ธรรมที่สืบทอดต่อกันไปของมนุษยชาติทั้งหมด ทั้งนี้ไม่ว่าในระยะสั้นหรือระยะยาวก็ตาม ก็มี หลักการพื้นฐานว่า จะต้องให้มีความรู้จริง และรู้ยิ่งขึ้นไป ให้รู้จริงก็หมายความว่า ถ้าเป็นครู ถ่ายทอดความรู้ก็ต้องถ่ายทอดให้นักเรียนได้รู้จริง และนักเรียนเองก็ต้องมีความเฝ้ารู้ที่จะไป

ศึกษาค้นคว้าให้ได้ความรู้จริงในวิชาการและวิชาชีพนั้นๆ นอกจากรู้จริงแล้วก็รู้ยิ่งๆ ขึ้นไปอีก เพราะว่าในแต่ของการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของมนุษย์นั้น จะต้องมีการเพิ่มพูนหรือทำให้ งอกงามยิ่งขึ้น มนุษย์ในรุ่นก่อนๆ แสวงหาความรู้ทำให้วิทยาการเจริญก้าวหน้ามาได้แค่นี้ รุ่น ต่อไปก็ต้องค้นสร้างเสริมเพิ่มพูนขยายออกไปอีก ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป แต่รวมแล้วก็คือให้ รู้จริง และรู้ยิ่งขึ้นไป (พระธรรมปีฎก : 2541)

นอกจากให้รู้จริงและรู้ยิ่งขึ้นไปแล้ว ก็ให้ทำได้จริง โดยเฉพาะในด้านวิชาชีพ เมื่อเข้า เรียนรู้แล้ว ครุภัติคงสกอนให้เราทำได้จริงด้วย นักเรียนคงภัติคงพากามที่จะเรียนปฏิบัติฝึกฝน ตนเองให้ชำนาญ จนกระทั่งทำได้จริง สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ แล้วก็ ก้าวสู่ขั้นที่พูดมาแล้ว คือ สร้างความเป็นเลิศ คือทำให้วิชาการและวิชาชีพของตนที่ตนเรียน ตนสอนนั้น มีความเป็นเลิศ เป็นเลิศในความหมาย อย่างที่กล่าวมาแล้ว เลิศทั้งในสติปัญญา ความสามารถส่วนตน เลิศเป็นอย่างดีที่สุดของสิ่งที่กระทำ และเลิศในประโยชน์ต่อชีวิตสังคม ประเทศชาติ นี้เป็นเรื่องของการถ่ายทอดที่พูดสั้นๆ

หน้าที่ที่ 2 คือ หน้าที่ในการซึ่งแนะนำให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดีงามถูกต้องและการฝึกฝน พัฒนาตนจนถึงความสมบูรณ์ อันนี้เป็นหน้าที่ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษาแท้ๆ เป็นเนื้อตัวแท้ๆ ของการศึกษา

หน้าที่อย่างที่สองนี้ ครอบคลุมงานทางการศึกษามากมายหลายอย่าง รวมทั้งเรื่องที่ อธิบายมาแล้ว เช่น การทำให้คนมีแรงจูงใจที่ถูกต้องในการศึกษา ก็เป็นหน้าที่ในแต่ละนี้ การสร้าง จิตสำนึกในการศึกษา ก็เป็นหน้าที่ในแต่ละนี้ การทำให้คนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ อย่างที่จะพูด ต่อไป ก็เป็นหน้าที่ในแต่ละนี้

ถ้าเราเทียบกับความเป็นครุ ครุก็จะทำหน้าที่ในนามของการศึกษา โดยมีหน้าที่หลัก อันดับ 2 อย่างนี้เหมือนกัน คือ หน้าที่ที่ 1 การถ่ายทอดหรือสืบทอดศิลปวิทยา ให้ความรู้ วิชาการ ความรู้ในการประกอบอาชีพแก่ศิษย์ อะไรพวกนี้ ซึ่งจะใช้ศัพท์เรียกว่า สิบปีไทย กะหน้าที่ที่ 2 ที่ครุทำแทนในนามของการศึกษา คือ การซึ่งแนะนำทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และทำให้ เขาฝึกฝนพัฒนาตนให้เจริญงอกงามจนถึงความสมบูรณ์ ซึ่งเป็นหน้าที่เราใช้ศัพท์ว่า กัญญานมิตร รวมความว่า ครุทำหน้าที่ในนามของการศึกษา โดยเป็นสิบปีไทย กะเป็น กัญญานมิตร

ถ้าเทียบกันระหว่างหน้าที่ 2 อย่างนี้ หน้าที่อย่างแรก คือ การถ่ายทอดสืบท่องศิลปวิทยา ทำให้เป็นที่รักกันกวางขวาง และเจริญก้าวหน้าและอุ่นใจซึ่งยิ่งขึ้นไป แล้วเอาไปใช้การใช้งาน

ตลอดจนเอาไปพัฒนาประเทคโนโลยีสังคม ทำให้เกิดความเจริญมั่งคั่งพร้อมสร้างสรรค์วิถีชีวิตร่วมกัน รุ่งเรืองและมีความเป็นเลิศ นี้เป็นหน้าที่ในด้านสร้างเครื่องมือ เมื่อตนกับเราสร้างเครื่องมือให้เด็ก เด็กเรียนจบออกใบประกาศนียกรัฐบาลและวิชาชีพนี้ไปเป็นเครื่องมือประจำตัว เอาไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต ไปพัฒนาวัตถุ พัฒนาสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ภายนอก

ส่วนหน้าที่ที่สอง คือ หน้าที่ในการซึ่งแต่งแนวทางการดำเนินชีวิตและฝึกฝนพัฒนาตน อันนี้จึงเข้าถึงเนื้อตัวของมนุษย์แท้ๆ หรือเป็นเรื่องของความเป็นมนุษย์โดยตรง ถ้าเป็นการพัฒนา ก็คือ การพัฒนาด้วยบุคคลที่จะนำไปใช้เครื่องมือ หมายความว่า หน้าที่ที่หนึ่งด้านถ่ายทอดทำให้มี ศิลปวิทยา มีความรู้วิชาชีพต่างๆ ก็เท่ากับมีเครื่องมือแล้ว แต่ตัวคนที่จะใช้เครื่องมือนั้น ยังต้อง มีการศึกษาอีกด้านหนึ่งด้วย คือศึกษาในการฝึกฝนความเป็นมนุษย์ของตัวเอง พัฒนาตนใน การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จึงจะเป็นผู้นำไปใช้เครื่องมือได้อย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ความเจริญมั่งคั่งพร้อมรุ่งเรือง และความเป็นเลิศที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้ ไม่ใช่ความมั่งคั่ง พร้อมอย่างกระพร่องกระเพร่อง และจึงจะเป็นความมั่งคั่งรุ่งเรืองเป็นเลิศที่มีคุณค่าเป็น อิฐภาพและสันติสุขของมนุษย์ หัวข้อของชีวิตและของสังคม ไม่ใช่มั่งคั่งรุ่งเรืองเป็นเลิศที่เป็นทุกๆ แห่ง ไว้ด้วยการเบียดเบี้ยนทำลายกัน นำหัวน้ำหาดกัน และนำไปสู่ความพินาศ ถึงตอนนี้ ก็เลยอยากจะพูดถึงไอ้นสไตน์อีกนิดหน่อย ย้อนกลับไปหาไอ้นสไตน์อีก เพราะแก้ก

เกิดพุ่ดเรื่องนี้ขึ้น มา naïve ด้วย ในการให้การศึกษาตามแบบหน้าที่ ที่หนึ่งว่า ถ้ายกอัตติลปวิทยา วิชาการ วิชาชีพ จนกระทั่ง ให้มีความเป็นเลิศนั้น เราจะมี การเน้นย้ำกันในเรื่องอย่างหนึ่ง คือ ให้มีความชำนาญพิเศษ เฉพาะอย่าง หรือเชี่ยวชาญ พิเศษในด้านใดด้านหนึ่ง จำเพาะเป็นเรื่องๆ ไป ซึ่งในยุคสมัยนี้มีการเน้นมาก แม้แต่ในสมัยนี้ก็เน้นมาก คือถือว่า specialization (ความชำนาญเฉพาะพิเศษ) นี้สำคัญมาก ฉะนั้นการศึกษาในด้านที่หนึ่ง ก็จะมาเน้นจุด สำคัญอยู่ที่นี่ คล้ายกับว่า อันนี้เป็นจุดสุดยอดของการศึกษา เพราะมันจะไปเกี่ยวกับความ เป็นเลิศด้วย แต่ในการศึกษาที่ถูกต้อง เมื่อสร้างคนให้เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญพิเศษ ในด้านใดด้านหนึ่งแล้ว ความชำนาญพิเศษเฉพาะด้านที่เป็นหน้าที่ที่หนึ่ง ของการศึกษานั้น จะต้องไปสัมพันธ์กับการศึกษาในหน้าที่ข้อที่สองด้วย คือ การศึกษาเพื่อเสริมความ เป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ ที่ว่าจะให้ดำเนินชีวิตดึงงานถูกต้อง ฝึกฝนพัฒนาตนให้สมบูรณ์ ในทัศนะของ ใจนั้น เป็นอย่างกว่า

“การสอนคนให้มีความรู้เชี่ยวชาญพิเศษอย่างเดียวไม่พอ ถ้าทำอย่างนั้น คนก็จะกล้ายเป็นเครื่องจักรกลที่มีประโยชน์ชนิดนั้น แต่ไม่เป็นบุคคลิกภาพที่ได้รับการ พัฒนาอย่างประสบกળกเลิน... คนที่มีแต่ความรู้ที่เชี่ยวชาญพิเศษ จะคล้ายกับสุนัขที่ ฝึกดีแล้ว มากกว่าจะเป็นบุคคลเต็มคน”

เขาว่าอย่างนั้น ไม่ใช้อาتمภาพว่านะ “ใจนั้น” ว่า การศึกษาที่ทำให้คนมีความ เชี่ยวชาญพิเศษแต่เพียงอย่างเดียวนั้น จะทำให้คนเป็นเหมือนกับสุนัขที่ฝึกดีแล้ว สุนัขที่ฝึก แล้วมันก็เก่งในเรื่องนั้นๆ ฝึกให้เก่งในเรื่องใดมันก็เก่งและไปทำในเรื่องนั้นได้ดี แต่ไม่เพียงพอ ที่จะให้มีความเป็นคน ฉะนั้นจึงต้องมีการศึกษาด้านที่สองเข้ามาเป็นแกนเป็นเนื้อแท้ของ การ พัฒนาคน เพื่อให้เข้าดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดึงงาน มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเขาก็จะได้นำ เอาศิลปวิทยาที่ชำนาญพิเศษนั้นไปใช้เป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต และพัฒนาสร้างสรรค์ชีวิตและ สังคมให้ถูกต้องดึงงานต่อไป

กล่าวโดยสรุป การทำหน้าที่ที่แบ่งตามความมุ่งหมายของการศึกษา สามารถแยกออกได้เป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 คือ การศึกษาสร้างคนให้เป็น “บันทิต” ผู้มีชีวิตที่ดึงงาน ดำเนินชีวิตถูกต้อง และเกือกุลแก่สังคม

ส่วนที่ 2 คือ การศึกษาให้ “เครื่องมือ” แก่นั้นๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและ บำเพ็ญกิจแก่สังคม

ส่วนที่หนึ่งคือการสร้างคนให้เป็น “บัณฑิต” เป็นภารกิจหลักของการศึกษา ถ้าลำพัง จะให้แต่เครื่องมืออย่างเดียว ยังไว้ใจไม่ได้ เพราะถ้าให้เครื่องมือแก่คนที่ไม่เป็นบัณฑิต บุคคลนั้นอาจจะเป็นโจร เป็นคนร้าย และอาจจะนำเครื่องมือไปใช้ในทางที่เกิดโทษ ก่อความเสียหาย ก็ได้ ซึ่งจะเกิดผลร้ายแก่ชีวิตและสังคม การศึกษาประเภทที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา ความรู้ความชำนาญ วิชาชีพต่างๆ เป็นเพียงการให้เครื่องมือเท่านั้น เราจะไม่รู้สึกมั่นคงปลอดภัยได้เลย ถ้ายังไม่สามารถทำให้บุคคลผู้นั้นเป็นบัณฑิต

พระจะนั่งลงมองข้ามบานาหูของการศึกษาในการสร้างคนให้เป็นบัณฑิตไปไม่ได้ ถ้าคนเป็นบัณฑิตแล้วเขาก็พร้อมที่จะนำเครื่องมือไปใช้ในทางสร้างสรรค์ โดยนั้นนี้ เรายังต้อง ถือว่าหน้าที่พื้นฐานของการศึกษา คือ การสร้างคนให้เป็น “บัณฑิต” กล่าวคือ การช่วยให้บุคคล พัฒนาชีวิตที่ดีงาม เป็นสมาชิกที่สร้างสรรค์สังคม

ในส่วนที่สอง เมื่อเราให้เครื่องมือแก่บัณฑิตโดยการถ่ายทอดศิลปวิทยาเป็นอย่างดีแล้ว บัณฑิตนั้นก็จะดำเนินชีวิตที่ดีงามอย่างได้ผลดี และสร้างสรรค์พัฒนาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อถือตามหน้าที่ 2 อย่างนี้ ครูผู้สอน หรือที่เรียกวันว่าผู้ให้การศึกษา ก็มีฐานะ 2 อย่าง คือ

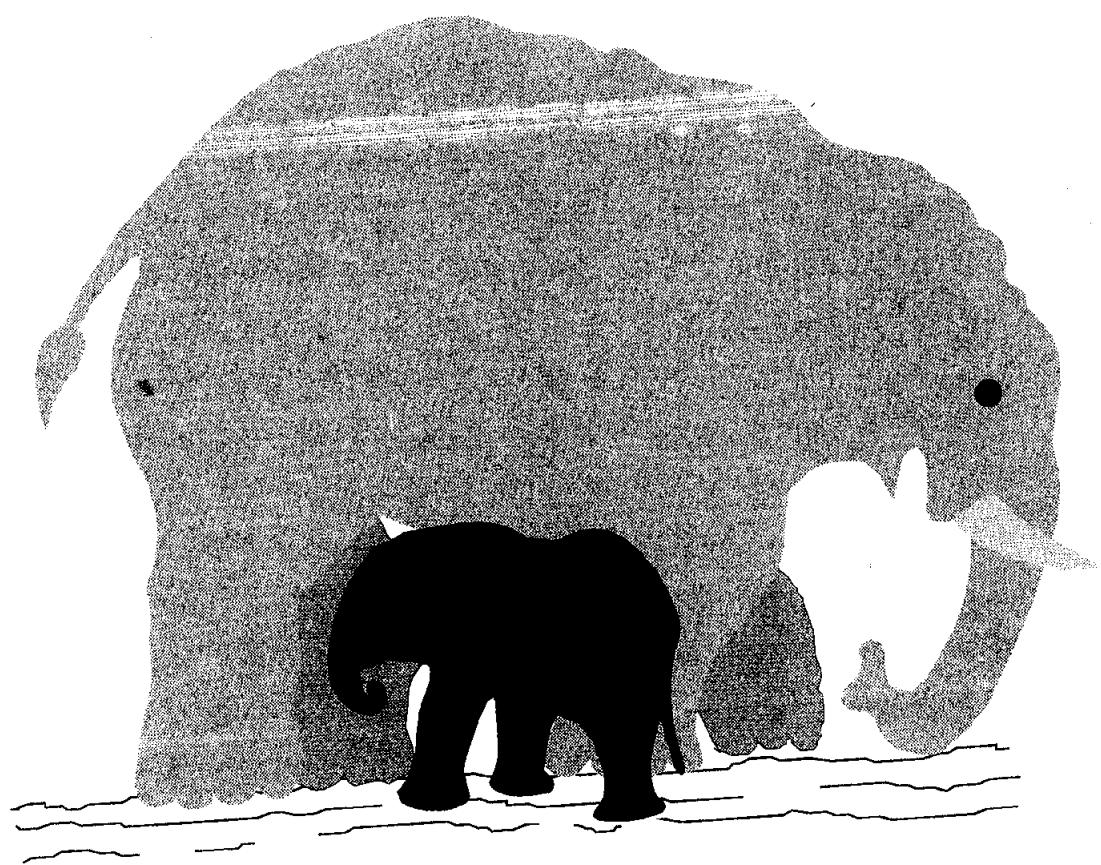
1. เป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้แนะนำหรือเป็นสื่อนำที่ช่วยให้บุคคลนั้นๆ ศึกษาพัฒนาตน ขึ้นไปเพื่อให้เข้าเป็นบัณฑิต ในฐานะนี้ครูองค์ต้องเป็นบัณฑิต หรือเป็นนักประชารัฐ

2. เป็นสิบปากาย หรือศิลปทายาท คือเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการ ความชำนาญ ฝีมือ และวิชาชีพต่างๆ ในฐานะนี้ ครูควรจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาอยู่ใน “สิกขา” ทั้งนั้น เราถือว่ามนุษย์เกิดมาแล้วต้องมี สิกขา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษา หรือเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก คือต้องเรียนรู้ ต้องฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่ศึกษา มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีไม่ได้ อันนี้เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นอย่างนั้นเอง มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นในข้อที่ว่า เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกต้องศึกษา และฝึกได้ศึกษาได้ มีหลักการที่ ควรสังเกตสำคัญในเรื่องนี้ 2 อย่าง คือ

1. **มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก**หมายความว่า การดำเนินชีวิตอยู่ได้ต้องจนอยู่ดีของ มนุษย์แทบไม่มีอะไรเลยที่ได้มาเปล่าๆ แต่ล้วนได้มาด้วยการศึกษาคือเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาขึ้นมา ทั้งสิ้น ต่างจากสัตว์อื่นที่ว่าไปที่ดำเนินชีวิตได้ด้วยสัญชาตญาณ แทบไม่ต้องเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา

2. **มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้** หมายความว่า การที่เรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาได้นี้เป็นความ พิเศษของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีงามประเสริฐ เลิศล้ำ จนแทบจะเป็นอะไรได้ทุกอย่าง

อย่างที่กำนั่งว่าฝีกจนประเสริฐเลิศกว่าเทวดา กระทั้งแม้แต่พระพรหมกีเครื่องพบไห้ว่าต่างจากสัตว์อื่นทั่วไปที่เกิดมาด้วยสัญชาตญาณอย่างไร ก็ตายไปด้วยสัญชาตญาณอย่างนั้น

เมื่อธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างนี้ มนุษย์จะต้องเอากล้ามศึกษาคือการเรียนรู้ฝีกหัดพัฒนานี้เป็นหลักของการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เรียนรู้ฝีกหัดแค่เท่าที่จำเป็นพอ從การชีวิตอยู่ได้ แต่ต้องศึกษาพัฒนาตนยิ่งขึ้นไปตลอดเวลา เพราะความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การเรียนรู้ฝีกหัดพัฒนาหรือการศึกษานี้เท่านั้น

การศึกษามีประโยชน์จริงหรือ

(รุ่ง แก้วแดง : 2541) ทำไมประเทศเยอรมันและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้แพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 และโรงงานสำนักงาน อาคารบ้านเรือน ทุกสิ่งทุกอย่างถูกทำลายยับเยิน จึงสามารถฟื้นฟูและประเทศกลับขึ้นมาเป็นประเทศที่มีคุณภาพดีระดับ 1 ใน 7 ของโลกได้ ภายใต้ภาระไม่กี่สิบปี คำตอบก็คือ เพราะพื้นฐานการจัดการศึกษาที่เข้มแข็งที่แฟ่ฟังอยู่ในคุณภาพของประชาชนในประเทศทั้งสอง ดังแต่ก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามไม่ได้ถูกทำลายไปด้วย ประชาชนที่มีการศึกษาที่มีคุณภาพของเขามีความสามารถสร้างประเทศได้ใหม่ภายใต้ภาระไม่นานนัก

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและในอัตราที่รวดเร็วขึ้น ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างทวีคุณ ทรัพยากรถูกทำลายรื้อยหรอ ธรรมชาติและสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายและรวดเร็ว ระบบการผลิตและการแลกเปลี่ยนอาหารและปัจจัยต่างๆ ในสังคมสมัยใหม่ต้องการการแบ่งงานกันทำ การใช้เทคโนโลยีและการบริหารจัดการที่ต้องการประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น มีความสับสนซับซ้อนมากขึ้น ทำให้มนุษย์เราต้องการการเรียนรู้ หรือการศึกษาแบบใหม่ที่มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องมากขึ้น จะเห็นว่า การศึกษาจากพ่อแม่และชุมชนในสังคมเกษตรแบบพอยังชีพ ถูกแทนที่ด้วยการจัดการศึกษาสมัยใหม่ที่ไม่เพียงแต่สอนให้คนรู้จักดูแลสุขภาพและความอยู่รอดของตัวเอง และถูกกล่อมเกลาให้เข้าใจเรื่องชีวิตกับสังคมเท่านั้น หากยังต้องสอนให้คนรู้จักการผลิตสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพในโลกสมัยใหม่ และรู้จักแก้ปัญหา รู้จักการเรียนรู้ใหม่ๆ ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากขึ้นด้วย ขณะที่คนส่วนใหญ่ยอมรับว่าในหลักการแล้วการศึกษาสมัยใหม่มีประโยชน์มาก many ไม่ว่าจะในด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัยทั้งสุขภาพทางกาย และสุขภาพทางใจของคน การสร้างความเป็นพลเมืองให้คนยอมรับกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีระบบความคิดค่านิยมร่วมกัน การเพิ่มผลผลิตและรายได้ การช่วยส่งเสริมการพัฒนาทาง

เศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการพัฒนาทางสังคมและศิลปวัฒนธรรม

แต่การศึกษาในภาคปฏิบัติหรือในโลกที่เป็นจริงก็ไม่ใช่ว่าจะดีเลิศจนไม่มีปัญหาเสียเลย แม้ประชาชนไทยส่วนใหญ่จะเชื่อว่าการศึกษาจะทำให้ลูกหลานของพากเข้ามีโอกาสทางงานได้ดีขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ก็มีประชาชนจำนวนมากไม่น้อยที่เริ่มตั้งข้อสงสัยต่อประโยชน์ของการศึกษา เมื่อพบว่าลูกหลานของตนไม่สามารถเข้ากับระบบโรงเรียนได้เท่าที่ควร หรือเรียนหนังสือมาครึ่งๆ กลางๆ ไม่สามารถทำงานดีๆ ทำได้ ขณะเดียวกันก็กล้ายเป็นคนหยิบโย่งคิดว่าตัวเองเป็นคนที่มีการศึกษาแล้ว ไม่อยากกลับไปทำไร่ทำนา หรือทำงานที่ใช้แรงงานอีก หรือเมื่อประชาชนพบว่าลูกหลานตนที่ยังเรียนสูงขึ้น แต่กลับยิ่งทำตัวให้เป็นปัญหา เช่น เที่ยวเตร่สุรุยสุร้าย ดิตยาเสพย์ดิด มัวสุมทางเพศ ฯลฯ เป็นภาระแก่พ่อแม่หรือแม้แต่เป็นภาระต่อสังคม (รุ่ง แก้วแดง : 2541)

แม้แต่ผู้มีการศึกษาสูงหลายคนก็เริ่มสงสัยว่าที่เราภัย่องความสำคัญของการศึกษากันมาก และได้ลงทุนเรื่องการศึกษากันมากมาย จนขณะนี้คนไทยมีระดับการศึกษาสูงกว่า เมื่อ 40-50 ปีที่แล้วมาก (มีคนจบปริญญาตรีแล้วประมาณ 1.5 ล้านคน และมีนักศึกษาระดับอุดมศึกษาอยู่อีก 1.5 ล้านคน) คนที่เป็นชนชั้นนำไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ นักธุรกิจ ระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยก็สูงกว่าเมื่อก่อนกันทั้งนั้น รวมทั้งคนส่วนใหญ่ก็มีโอกาสได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นจากเมื่อก่อนด้วยเช่นกัน แต่ทำไม่ทั้งเศรษฐกิจการเมืองและสังคมไทยลับยิ่งมีปัญหามากขึ้น รวมทั้งมีความชั้นชั้นเพิ่มมากขึ้น สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมยิ่งอยู่ในสภาพตกต่ำลงมากอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน โดยเฉพาะปัญหาด้านศีลธรรมจริยธรรม ยิ่งตกต่ำลงไปอย่างเห็นได้ชัด เทียบกับในอดีตซึ่งมีการลงทุนและการจัดการศึกษาสมัยใหม่น้อยกว่าในปัจจุบัน ดังนั้น การตั้งข้อสงสัยว่าการศึกษามีประโยชน์จริงหรือ ทำไม่สังคมสมัยใหม่ที่คนมีระดับการศึกษาเพิ่มขึ้น จึงมีปัญหาเพิ่มมากขึ้นกว่าสังคมสมัยก่อน การศึกษาทำให้เกิดความเสมอภาคมากขึ้น หรือกลับยิ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงรูปแบบใหม่ นี้เป็นหัวข้อที่ถ้าประชาชนทั้งประเทศได้ร่วมกันอภิปรายอย่างจริงจัง จะทำให้เราได้ประโยชน์จากการกระบวนการการศึกษาหาความรู้และความเป็นจริง ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาอย่างมาก มีคำถามที่ว่า **การศึกษาช่วยแก้ปัญหา หรือสร้างปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น**

ถ้าหากว่าคนไทยมีโอกาสจบการศึกษาระดับต่างๆ เป็นสัดส่วนสูงมากขึ้น ขณะเดียว กันก็สร้างปัญหาใหม่ๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น การคดโกง เอาเปรียบ การเห็นแก่ได้ การทำลาย

ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม โดยผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้น เราคงจะโทษว่าเป็นเพาะเราได้รับการศึกษามากเกินไปคงไม่ถูกต้อง ประเด็นคือ นั่นอาจจะเป็นเพราะเราจัดการการศึกษาอย่างผิดๆ หรือพูดให้เบากว่านั้นคือเรายังจัดการศึกษาได้ไม่ดี เพียงพอ มากกว่าที่จะเป็น เพราะว่าเราได้รับการศึกษาแบบสมัยใหม่กันมากเกินไปปัญหาจึงได้มากขึ้น เรายังไม่อาจมองปัญหาการศึกษาแบบขาวดำหรือแบบสุดโต่งว่า การศึกษาเป็นประโยชน์ ส่วนๆ หรือเป็นโทษส่วนๆ (รุ่ง แก้วแดง : 2541)

“การศึกษา” ในความหมายกว้างที่ว่าทำให้คนฉลาดและมีจิตสำนึกมากขึ้นยังคงเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์อย่างสำคัญอยู่ เราจะแก้ปัญหานักการเมือง ข้าราชการที่ฉ้อลวงไว้ ประสิทธิภาพ นักธุรกิจที่คิดระยะสั้น ถ้ากำไรเกินคราว ที่สร้างปัญหาให้กับประชาชนส่วนใหญ่ “ได้อย่างไร ถ้าหากไม่แก้ด้วยการจัดการศึกษาที่ถูกต้องหรือที่ดีกว่า ปัจจุบันการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมืองและปฏิรูปทางเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหานี้ต้นก็มีเหตุผลอยู่ แต่การปฏิรูปทางการเมืองและการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ ไม่อาจจะทำสำเร็จได้ตามลำพัง ถ้าไม่ปฏิรูปการศึกษาควบคู่กันไปด้วย แม้แต่กฎหมายที่ดีที่สุดก็ไม่อาจแก้ปัญหาทุกอย่างได้ ถ้าประชาชนไม่มีจิตสำนึกที่จะช่วยกันรักษาภูมิปัญญาและช่วยกันพัฒนาสังคมอย่างเห็นแก่ส่วนรวม

วันนี้เราร่วมเข้าใจมากขึ้นว่า การศึกษาไม่ใช่แค่การลงทุนจัดการให้คนได้เรียนวิชาซึ่พ ระดับสูงขึ้นเท่านั้น แต่ต้องมุ่งสอนให้คนเป็นพลเมืองดีมีจิตสำนึกเพื่อสังคม มีจริยธรรมศีลธรรม ที่ดีด้วย แต่การจะสอนให้คนมีจิตสำนึกจริงๆ ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่ายนัก การเพิ่มวิชาหน้าที่ พลเมือง ศีลธรรมหรือเชิญพระมาสอน หรือเข้มงวดเรื่องวินัยกับครูและนักเรียนไม่ใช่วิธีการที่จะได้ผลในการสร้างคนให้มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองดีเสมอไป

ชีวิตและสังคมที่เป็นจริงมีความ слับซับซ้อนกว่า และมีอิทธิพลต่อความคิดพฤติกรรมของคนมากกว่าการสอนหน้าที่ศีลธรรมในชั้นเรียนมาก ดังนั้นประชาชนจึงจะต้องสนใจปัญหาการศึกษา กันในความหมายกว้างให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เราจึงจะสามารถช่วยกันทำให้การศึกษาที่เป็นเรื่องสำคัญมากนี้ เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของเราและต่อสังคมของเราได้อย่างแท้จริง

การศึกษา : ความสำคัญ

จากโรคเอดส์สู่วิกฤติโรคภัยคุ้มกันของสังคมบกพร่อง

นอกจากสังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤติทางเศรษฐกิจสังคมครั้งใหม่ สังคมไทยยังเผชิญวิกฤติการระบาดของโรคภัยคุ้มกันบกพร่อง (เอชไอวี) สูงมาก กล่าวคือ มีผู้ติดเชื้อ HIV ประมาณ

850,000-1,000,000 คน หรือมากเป็นอันดับ 4 ของโลก (การประชุมระดับโลกเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ 4 ที่มัณฑลลา - มติชน 19 พฤศจิกายน 2540) ปัญหาที่สังคมไทยมีการระบาดของโรคเอดส์ ซุ่มมาก ไม่ใช่เป็นเพียงปัญหาสาธารณสุข แต่เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม (ความยากจน ปัญหาโซเชียล ยาเสพย์ติด รักร่วมเพศ การฉ้อฉล เอาร์ดเอ้าเปรี้ยบ ฯลฯ) รวมทั้งเป็นปัญหาทางด้านการศึกษาวัฒนธรรมและค่านิยมของคนไทย (ความรู้สึก ผู้ชายชอบเที่ยวโซเชียล สำส่อนทางเพศ การขายลูกเป็นโซเชียล ลูกยอมเป็นโซเชียลเพื่อทดสอบบุญคุณ ฯลฯ) ด้วย นอกจากโรคเอดส์แล้ว ไทยยังเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพย์ติดมากเช่นกัน มีผู้ติดยาเสพย์ติดทั่วประเทศ 1 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นนักเรียนนักศึกษาประมาณ 7-8 หมื่นคน (อธิบดีกรมการแพทย์ให้สัมภาษณ์ ผู้จัดการ 26 ธันวาคม 2540) (รุ่ง แก้วแดง : 2541)

ดังนั้น วิกฤติเศรษฐกิจสังคมในปี พ.ศ. 2540 (รวมทั้งวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคเอดส์และยาเสพย์ติด) น่าจะทำให้คนไทยลุกคิดใหม่ว่า เราควรจะสนใจเรื่องการศึกษาหากความรู้เกี่ยวกับการผลิตและบริหารจัดการประเทศไทยตัวของเราวางให้มากกว่าที่ผ่านมา เพราะการปล่อยให้การจัดการบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทางเศรษฐกิจ อยู่ในมือของนักการเมือง และเทคโนโลยีและผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งนายธนาคารนักธุรกิจขนาดใหญ่ ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า พวกเขายาตราเศรษฐกิจของประเทศไทยไปสู่ความหาย茫 และการเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อไม่ได้มีส่วนภูมิใจในประเทศจำนวนมาก และไม่ได้เป็นคนที่ใช้จ่ายสินค้าฟุ่มเฟือย จากต่างประเทศเหมือนพวกนักธุรกิจและคนรวยซึ่งเป็นคนส่วนน้อยเพียงบางกลุ่ม ต้องพากันยากจนลงกันถ้วนหน้า ทั้งการจัดการทางเศรษฐกิจที่ผิดพลาดยังนำประเทศไทยไปสู่ปัญหาวิกฤติทางสังคมและวัฒนธรรมในหลายๆ ด้าน ขณะที่ประชาชนไทยไม่เพียงแต่เผชิญปัญหาภัยคุกคาม ในร่างกายบกพร่องเท่านั้น สังคมไทยทั้งสังคมก็กำลังเผชิญกับปัญหาภัยคุกคาม (จากความโลภ รายของ การฉ้อฉล และการเอารัดเอ้าเปรี้ยบทั้งชุมชนชาติและคน) บกพร่องด้วยเช่นกัน สังคมถึงได้เกิดวิกฤติขนาณใหญ่

การปฏิรูปการจัดการศึกษาอย่างเร่งด่วน จะเป็นวิธีสร้างภัยคุกคามกันสำหรับสังคมที่สำคัญที่สุด ประชาชนควรจะเลิกมองว่า การศึกษาคือ สาขาวิชาเฉพาะแขนงหนึ่งที่เราควรแบ่งงานกันทำ โดยมอบหมายให้รัฐบาลและผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้จัดการให้กับสุภาพด้านของพวกเรา เพื่อที่พวกเขาก็จะได้มีความรู้ความสามารถไปทำงานหน้าเลี้ยงตัวเอง และช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโต ชนิดที่คนรวยได้เปรียบมากขึ้น ดังนั้นประชาชนควรจะมองการศึกษาเสียใหม่ว่า การศึกษาเป็นเรื่องของการเตรียมตัวและเรื่องของการเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิต เพื่อแก้ปัญหาและ

พัฒนาชีวิตและสังคมของเรารáiได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพมากขึ้น นั่นก็คือ การศึกษาที่ต้องมุ่งเพื่อทำให้คนหันหลังจากมากขึ้นและมีจิตสำนึกรักษาสังคมมากขึ้น และต้องกระจายถึงทุกคนอย่างเสมอภาค เพราะว่า การศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญมากจนเกินกว่าจะปล่อยให้อยู่ในกำมือของนักการเมือง ข้าราชการ และผู้เชี่ยวชาญเหมือนที่ผ่านมา เพราะพวกเขานอกจากจะจัดการเรื่องการศึกษาได้เมื่อเพียงแล้ว ยังอาจบิดเบือนเจตนาของนักเรียนจริงของการศึกษา โดยการจัดการศึกษาชนิดบ้านคนให้เป็นทรัพยากรแรงงานที่เป็นประโยชน์ต่อพวกเขามากกว่าเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างภูมิปัญญาและจิตสำนึกของคนที่นำไปสู่การปฏิรูปสังคมให้เจริญงอกงามขึ้น ประชาชนจะต้องเรียกร้องสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำให้การศึกษาของไทย เพิ่มขึ้นความสามารถในการนำประเทศให้พ้นจากวิกฤติหรือหายแห้งแล้งได้อย่างแท้จริง

เป้าหมายก็คือประชาชนจะต้องช่วยกันผลักดันทำให้การศึกษาเน้นที่การพัฒนาคุณภาพของชีวิตและคุณภาพของสังคมด้วย ไม่ใช่เพียงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการด้านเดียว เพราะการลงทุนทางการศึกษา และการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งการลงทุนทางการศึกษาเพื่อเน้นการเพิ่มผลผลิตสินค้าและบริการเพื่อหาผลกำไรด้านเดียว นอกจากจะก่อให้เกิดการทำลายลึกลับสัมมาทางวัตถุแล้ว ยังทำลายลึกลับสัมมาทางสังคมและจิตใจ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การทำลายภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างสำคัญอีกด้วย

การศึกษาไม่ควรเป็นเพียงเครื่องมือ (MEANS) ในการสร้างประเทศให้เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย แต่ควรเป็นหัวใจของมือและจุดมุ่งหมาย (MEANS AND ENDS) ของการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปสังคม เพื่อสร้างความสุขความพอใช้ให้กับชีวิตของประชาชนทุกคน และเพื่อประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและมีปัญหาเพิ่มขึ้น การศึกษาที่ดีจะต้องทำลายลึกลับที่เลวร้ายในสังคม และสร้างภูมิคุ้มกันใหม่ให้ลึกลับ ไม่ให้โลภมีความสวยงามน่าอยู่ และมีความหมายสำหรับชีวิตมากยิ่งขึ้น แต่ทว่า การจะสร้างการศึกษาที่ดีเป็นงานที่พูดได้ง่ายแต่ทำได้ยากมาก ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องศึกษาวิจัย อบรมรายละเอียดและการศึกษาหรือเปลี่ยนแปลงการศึกษาอย่างถ่องถ่องถึงโคนอย่างถือเป็นเรื่องเร่งด่วน เหมือนอย่างที่ เอช จี เวลล์ นักเขียนชาวอังกฤษผู้ยิ่งใหญ่เคยกล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ถูกดำเนินการแข่งขันกันระหว่างการศึกษาและความหมายนະมากรีบ แต่ไม่ได้รับความสนใจอย่างที่คิด”

ในยุคที่เรามาดำเนินการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ให้ความสำคัญกับการปฏิรูป การศึกษา แสวงหาภูมิปัญญาใหม่ไปแก้วิกฤติ ไม่ใช่การรัดเข็มขัดอย่างไม่จำแนก ซึ่งรวมทั้ง การตั้งบประมาณอาหารสำหรับเด็กยากจนและงบการศึกษาเพียงเพื่อเก็บเงินไปใช้หนี้ต่างชาติ ต่างชาติจะได้มางลงทุนมากขึ้น ซึ่งไม่ใช่แนวทางการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ในยุคที่มีความเช่นนี้ คน ที่จะช่วยกันผลักดันการปฏิรูปการศึกษาเพื่อทางออกให้กับสังคมไทยได้ดีที่สุดก็คือ ประชาชน ที่ตื่นตัวและเอาการงานกับภาระหน้าที่สำคัญที่สุดครั้งนี้

หน้าที่ของการศึกษา

(จารัส นวลดนิม : 2540) โดยทั่วไปแล้วการศึกษาทำหน้าที่สำคัญ 2 อย่างควบคู่กันไป กันคือ หน้าที่เชิงอนุรักษ์ (Conservative Function) เป็นหน้าที่ที่ต้องทำนุบำรุง รักษา ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคม เพื่อรักษาเสถียรภาพของสังคมไว้ โดยมีการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม แบบแผนแห่งพุทธิกรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ส่วนอีกหน้าที่หนึ่ง ก็คือ หน้าที่เชิงสร้างสรรค์ (Innovative Function) ในการนี้การศึกษาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือ สำคัญในการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะทำให้สังคมก้าวหน้าตลอดเวลา ตลอดจนทำหน้าที่เผยแพร่ นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ

หากจะกล่าวเฉพาะบทบาทและหน้าที่ของการศึกษาที่มีส่วนสัมพันธ์ต่อการพัฒนา บุคคล ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติแล้ว อาจแบ่งหน้าที่ของการศึกษาได้ดังนี้

1. พัฒนาความรู้และสติปัญญาของพลเมืองโดยส่วนรวมให้เป็นผู้ที่มีความสามารถสูง ยิ่งขึ้น
2. ช่วยให้คนสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ได้ดียิ่งขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต
3. เตรียมพลเมืองดี (Good Citizen) ให้แก่สังคมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
4. ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการประกอบอาชีพ เพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
5. ช่วยเตรียมกำลังคน ให้สอดคล้องกับงานในสาขาต่างๆ ตามที่สังคมและประเทศ ชาติต้องการ
6. ถ่ายทอดผลิตผลทางปัญญา ประสบการณ์ ตลอดจนมรดกทางปัญญาและทาง วัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่

7. ปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตามความประสงค์ของสังคมนั้นๆ
8. สร้างกลุ่มพลังทางการเมือง ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะการคัดสรร ชนชั้นนำหรือชนชั้นปักษ์ของประเทศ
9. เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกของแต่ละสังคมแต่ละประเทศ เช่น โครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น

จากการหน้าที่ของการศึกษาที่ได้กล่าวมานี้ ช่วยให้เห็นถึงทางในการกำหนดลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาและการพัฒนาได้ดีกว่ายิ่งขึ้น

1. การศึกษาคืออะไร

.....

2. ความหมายของการศึกษา

.....

3. ความมุ่งหมายของการศึกษา

.....

4. ให้แสดงความเห็นเกี่ยวกับประโยชน์และความสำคัญของการศึกษา

.....

5. ทำไมคนจึงต้องได้รับการพัฒนา

.....